

LBRIS

We know
books

Lorenza Pieri

O insulă
mai mică

Traducere din limba italiană și note de
GABRIELA LUNGU

Casa Cărții de Știință
Cluj-Napoca, 2023

Cuprins

PRIMA PARTE (1976-1977) / 7

INTERMEZZO (1979) / 79

PARTEA A DOUA (1982-1983) / 87

PARTEA A TREIA (1999) / 139

PARTEA A PATRA (2011-2012) / 195

1.

În dimineața aceea văzusem delfinii. Mai bine de o jumătate de oră le urmărisem, din barcă, spinările lucioase, dar mergeau prea departe și tata trebuia să se întoarcă acasă. Eu îi vedeam pentru prima dată.

Era la sfârșitul lui august 1976. În general, atunci când se terminau vacanțele altora, începeau ale noastre. Turiștii se întorceau în oraș și noi rămâneam liniștiți să așteptăm toamna într-un sezon cald, lung încă, având timp și spațiu numai pentru noi. Până prin 16 octombrie cel puțin, 27 cel mult, marea era calmă și plajele pustii. Existau doar cinci feluri de zgomote: al apei care se izbea de stânci, al apei care se izbea de bărci, al motoarelor cu ardere internă, țipetele păsărilor și vocile oamenilor. Începusem din nou să ne plimbăm cu barca, tata și cu mine. N-o făceam aproape niciodată atunci când la hotel se lucra în ritm continuu, seara își invita prietenii să ia cina la mesele libere din restaurant, iar după-amiaza, eu și Caterina mergeam pe drumul spre Cannelle și ne umpleam coșulețele cu mure.

În ziua aceea, ca niciodată, era un aer apăsător, încărcat de pâclă și siroco. Din port, cu greu reușai să vezi conturul promontoriului Argentario, un dinozaur învăluit în respirația lui lipicioasă. La întoarcere, eu povestisem tuturor celor pe care-i întâlnisem minunea cu delfinii. Se arătaseră

uimiți și ei, dar înțelesesem că era doar ca să-mi facă plăcere. Să vezi delfini la Giglio nu era cu siguranță un lucru excepțional. Seara hotărâsem că nu mai voiam să aud expresii prefăcute de stupoare. Și că îmi voi ține încântarea doar pentru mine.

De altfel, erau cu toții preocupați de *știre*. Devenise oficial zvonul că peste câteva zile urmau să sosească la Giglio, cu domiciliu obligatoriu, Franco Freda și Giovanni Ventura, cei doi neofasciști, condamnați pentru masacrul din piața Fontana¹. Un fapt pe care azi nimeni nu-l mai pomeneste și care nu apare nici măcar în cele mai bine documentate dosare cu reconstrucțiile cronologice ale procesului sau în cărțile unde se studiază temeinic nesfârșitele greutăți procesuale legate de atentatul de la Milano din 1969.

Și totuși, în zilele acelea, domiciliul obligatoriu pentru Freda și Ventura, ca și protestele care urmaseră, nu numai că au perturbat liniștea insulei, dar au și umplut paginile ziarelor, s-a ajuns la o nouă fază procesuală, al cărei rezultat final a fost condamnarea a doar două persoane într-un caz care s-a încheiat după treizeci și cinci de ani, fără vinovați.

Trecuseră șapte ani de la bombele din Banca Agricolă, avuseseră loc diverse arestări cu succesive eliberări, moartea prematură a doisprezece martori, două guverne, o tentativă de lovitură de stat, alte două masacre. Datoria statului față de justiție începea să devină suspect de supărătoare.

Coordonarea acțiunilor de protest i-a fost încredințată mamei noastre, Elena. Era cea mai combativă și înțelegea cel mai bine ce se întâmplă, cea care adusese la Giglio o

¹ În 12 decembrie 1969, o bombă explodează în clădirea unei bănci aflate în piața Fontana din Milano, provocând 16 morți și 98 de răniți. E primul atentat dintr-o lungă serie care a terorizat Italia la sfârșitul anilor '70.

conștiință politică și își luase sarcina de a-i învăța pe alții ce înseamnă asta. Până în 1968 trăise la Bologna, unde militase în comitete studențești și făcuse parte dintr-un grup care avea să fondeze ulterior Radio Alice. Studiase economia, iar la douăzeci și patru de ani începuse un doctorat în care se ocupa de concepția marxistă despre bani ca putere deumanizantă a omenirii. Apoi îl cunoscuse pe Vittorio, tatăl meu, care era la finalul studiilor de Medicină veterinară, la douăzeci și șapte de ani, din care ultimii și-i petrecuse plimbându-se dintr-un oraș universitar într-altul în căutarea unor examene mai ușor de trecut. Mama îl ajutase să-și scrie lucrarea de licență, chiar dacă nu avea nici cea mai mică idee despre subiect (*Modificări comportamentale ale calului de curse din cauza folosirii căpăstrului fără zăbală*) și, imediat după examenul de absolvire, au băut un pahar cu prietenii și au părăsit Bologna ca să meargă în vacanță la Giglio. Sosiseră într-o seară de mai și fuseseră întâmpinați de parfumul ginestrelor. Trebuiau să stea două zile, însă și-au prelungit vacanța la cinci. În ziua plecării, l-au auzit pe proprietarul hotelului San Lorenzo, în care stăteau, spunând că vrea să abandoneze gestiunea pentru a se alătura definitiv familiei sale, la Livorno, deoarece niciunul dintre fiii săi nu avea intenția să-i continue activitatea, iar el se săturase să stea singur. Tatăl meu, cu instinctul inconștient care l-a ghidat în cele mai bune acțiuni ale sale, s-a oferit imediat să-i ia locul, fără ca măcar să vorbească înainte cu mama. Îi fusese suficient să privească afară pe fereastra salonului: stânca de la Gabbianara, marea, un lămâi încărcat cu fructe. După trei zile semnase deja contractul. Nu după mult timp, mama aflase că așteaptă un copil. Se întorsese pentru câteva zile la Bologna ca să-și ia puținele lucruri pe care le avea, și fiecărui

prieten pe care-l salutase îi spusese: „Mă duc să locuiesc pe o mică insulă și sunt însărcinată, dacă este băiat o să-i pun numele Arturo”. Cu cât îi vedea mai neîncrezători, cu atât se simțea mai fericită.

Avea să rămână la Giglio doisprezece ani. Renunțase la doctorat, la ideea unei burse de studiu într-o universitate germană, la grupurile de tineri comuniști și ajunsese să administreze un hotel și să lucreze ca bucătăreasă. Descoperise că știe s-o facă și acceptase o sarcină ingrată numai pentru că nimeni altcineva n-o făcea, iar ea nu era în stare să dea înapoi în fața unei necesități. În vara lui '76 avea 33 de ani. Era roșcată, înaltă, cu fața și corpul acoperite de pistrui și cu ochii de un maro ars, așa cum se întâmplă deseori atunci când părul are culoarea focului. Era de o frumusețe sălbatică. Cineva o poreclise Leoaica, dar până la urmă toți îi spuneau Rossa¹ din cauza părului, dar mai ales a ideilor sale politice. Rossa era mai ușor de temut decât de iubit.

Tatăl meu, care pe vremea aceea era un tânăr ce nu se temea de nimic, o luase mai mult din superficialitate decât din alt motiv. Durerea ascunsă în privirile ei, care îi pusese pe fugă pe mulți băieți, nu-l speriasse pe Vittorio. Poate pentru că pur și simplu el nu era în stare s-o vadă.

Rossa convocase la ora nouă seara, pe veranda de la San Lorenzo, o reuniune plenară deschisă cetățenilor și turiștilor. Închisese bucătăria, anulase cina, le dăduse banii înapoi celor care plățiseră pensiune completă, aranjase scaunele ca pentru o adunare. Unii se lamentaseră, dar cea mai mare parte a clienților își manifestase dorința de a participa.

¹ Cea roșie, roșcata.

Se credea că se vor prezenta vreo 40 de persoane cel mult, cei din consiliul comunal și încă vreo câțiva interesați de probleme politice, în schimb, la nouă fără un sfert se ocupaseră deja toate locurile de stat jos, chiar și pe mesele îngrămădite într-un colț, așa că au fost nevoiți să iasă cu toții afară. Erau cel puțin două sute.

Eu și Caterina ne învârteam în jurul adunării cu o bicicletă pentru amândouă, eu în spate, în picioare, ținându-mă cu mâinile de umerii ei. Era și Irma cu noi, setterul alb-roșcat care avea aceeași vârstă cu Caterina și ne însoțea peste tot. Era *cățaua* noastră, cum se spunea prin părțile alea.

Adevăratul ei nume trebuia să fie Immacolatella¹. Mama alesese atât cățelușa, cea mai mare din canisă, cât și numele, deoarece născuse o fetiță și, neputând să-i pună numele Arturo, se gândise să aducă totuși un omagiu romanului Elsei Morante folosind numele câinelui. Dar Immacolatella se dovedise a fi prea dificil și prea lung. Când sora mea începuse să vorbească, îi spunea cățelușei Imma, apoi, la sugestia tatei, devenise Irma, ca *Irma cea dulce*², spusese el.

Eu și Caterina nu știam precis de ce se adunaseră acolo toți adulții ăia. Eram prea ocupate să ne certăm pentru cum să împărțim cele două mii de lire, pe care le câștigasem în timpul săptămânii, încropind o tejghea cu lucrătoare de mână și jucării vechi.

– Ascultă, eu am făcut toate agendele din hârtie, le-am desenat și le-am capsat, din ele am câștigat, spunea Caterina,

¹ Numele câinelui lui Arturo, protagonistul romanului *Insula lui Arturo* de Elsa Morante.

² *Irma la douce*, film din 1963 cu Shirley McLaine și Jack Lemmon.

eu trebuie să am cel puțin o mie cinci sute, pentru că tu n-ai făcut nimic.

– Nu-i adevărat, am făcut lănțișoarele și brățările și pietrele.

– N-am vândut pietrele tale.

– Ba da, pe aia cu barca și pe aia cu ariciul.

– Nu se pune, pentru că le-a cumpărat tata, nu-s bani câștigați. Da' ține cinci sute de lire. Să știi că-i mult!

Eu tăceam și ea avea întotdeauna câștig de cauză. Cheltuisem o parte din banii comuni pe înghețată, eu bătusem cu degetul de mai multe ori pe teigheaua de metal a barului spunând „o vreau pe asta” și Caterina îmi spusese: „de ce urli așa, nu-i nevoie să arunci jos firma barului”. Intraserăm să cumpărăm un biscuit cu înghețată și un con și ne opriserăm să le mâncăm lângă adunarea adulților, fără să fim deloc uimite de faptul că mama se afla în mijlocul ei. Caterina o asculta și înțelegea totul pentru că avea opt ani. Se simțea cât se poate de bine printre cei care aveau dublul vârstei ei, cu care împărțea, în afara subiectelor comune, și revolta adolescentină.

Eu, însă, stăteam acolo prefăcându-mă că ascult și privind fără jenă picioarele bătrânilor așezați afară, degetele lor încălecate în șlapii de plastic, cu unghiile cenușii încovoiate, prost tăiate, înfricoșătoare. Bătrânii mâncau conul de înghețată cumpărat de la magazin, fără să scoată hârtia din jurul lui, mușcându-l fără să-l lingă niciodată, ca și cum n-ar fi fost în stare, sau ca și cum n-ar fi fost frumos să scoată limba.

După câțva timp am tras-o pe Caterina de tricou să plecăm de acolo. La debarcader, unde nu ne aventuram

singure, pentru că era prea întuneric și periculos de parcurs cu bicicleta, câțiva băieți acopereau farul cu cearșafuri, și unul dintre ei, stând în picioare pe zidul înalt, privea marea cu binoclul și urla ceva.

I-am privit o vreme, apoi ne-am dus în colțul unde se afla biliardul. Era acolo un copil din Roma, Luigi, pe care îl cunoșteam bine pentru că taică-său, Sergio, era tovarășul de băutură al tatălui nostru. El și soția lui, niște bogătași, aveau o vilă la Cannelle. Erau porecliți *exagerații* de când, cu câțiva ani în urmă, la petrecerea de botez a lui Luigi, băuseră atât de mult, încât îl uitaseră în discotecă și se pare că femeia care făcea curățenie li-l adusesse adormit în portefant-ul său, întrebându-se, după cum spuneau gurile rele, dacă nu era mai bine să-l ducă direct la carabinieri.

I se spunea lui *Luigi* maimuțărind pronunția mamei sale, Desideria. Vârâse o monedă și trăsesse cu putere de manivelă, bilele ieșiseră toate deodată cu un zgomot de avalanșă. Luigi ne întrebese dacă voiam să jucăm. M-am uitat la Caterina. Și-a ridicat bărbia. „Nu. Ți-ai trișează. Lasă-l în pace”. În timp ce el protesta și jura că respectă regulile, Caterina se apropiase din nou de veranda unde era adunarea. L-am salutat pe copil ridicând din umeri și am mers după ea.

– Asta-i o insulă unde până acum câțiva ani se făcea foame. Bunicii noștri și-au rupt spinările cultivând viță-de-vie, lucrând în mină, pescuind zi și noapte. Turismul îi pentru noi o resursă vitală, nu se poate distruge totul. Dacă devine o zonă pentru domiciliu obligatoriu, nu mai vine nimeni aici, ți-o spune Beppe. Mai există Pianosa și Capraia care au închisori. Arhipelagul ăsta nu poate fi transformat într-o închisoare pe mare!”. Cel care vorbise era

Beppe, zis Bazza¹, o poreclă care, ca multe altele ale celor de pe insulă, era transmisă din generație în generație, iar în cazul ăla era justificată de o bărbie pronunțată moștenită din tată-n fiu.

Așezat pe marginea unei mese, Mario, zis Core², ridică vocea.

– Nuuu! Nu-i vorba despre protejat imaginea insulei și turismul, fîncă atunci pare că numai banii contează. Aici se ascunde un lucru mult mai grav, adică faptul că justiția italiană îi apără pe criminali, aici se ascunde un proiect foarte periculos al statului. Ni-i aduc pe ăștia, fîncă d-acilea îi mai ușor să-i lase să scape, fîncă vor să-i lase să scape, îi clar, nu? Dacă nu-i așa, de ce, după patru ani de pușcărie preventivă, nu le fac un proces cum trebuie? Fîncă-acilea îi lume ticăloasă, fără să spun nume, care-i găzduiește pe Almirante³ și toți fasciștii care vrea. În plus, hai s-o zicem limpede, îi trimit aici p-ăștia fîncă de la Giglio până-n Corsica poți ajunge în două ore c-o barcă cu motor. Ce le trebe? Că doar organizează totu' serviciile secrete, cum au făcut cu Giannettini⁴. Ȃla care era amestecat în toate și-acum o duce regește pe Coasta de Azur. Pe cheltuiala Guvernului, bineînțele. După părerea voastră, de ce au ales tocmai Giglio și nu insula Elba, de exemplu? Sau Ponza? Fînc-acilea, dragii mei, noi avem o primărie total democrat-creștină.

¹ Bărbie ascuțită.

² Inimioară.

³ Giorgio Almirante (1914-1988) politician italian, unul dintre întemeietorii și cel mai de seamă reprezentant al Mișcării Sociale Italiene (MSI), partid de orientare neofascistă.

⁴ Guido Giannettini (1930-2003), jurnalist, agent secret și membru al extremei drepte italiene, bănuie că ar fi fost implicat în atentatul din piața Fontana.

Din fundul sălii se auzi un murmur. Se așezaseră în grupuri pe partide, cei de la democrat-creștini erau toți împreună. Bătrânele care aveau balcoanele spre stradă participau aplecându-se peste balustradă ca să audă mai bine. Vocile se întretăiau.

– Măi, Mario, ce legătura naibii are faptul că aici la Primărie suntem cu toții democrat-creștini? Azi s-a întrunit consiliul comunal într-o ședință specială, unde s-a spus că nu vor să-i lase să intre.

– Bine, bravo Chissinger! Și atunci ce aștepți ca s-o comunici, că dacă nu vrem să-i lăsăm să vină, atunci trebuie să organizăm ceva, pentru că Ventura sosește mâine, în seara asta îi la Grosseto și mâine dimineață îl îmbarcă.

Antonio, barmanul, cu gropița din bărbie ca un deget apăsător în aluatul de pâine, se adresase unei perechi de turiști așezați lângă el:

– Democrat-creștinii nu pot să folosească insula cum vor ei, să ne aducă aici pe cine vor ei să-și facă vacanțele, în loc să stea în închisoare.

Cineva îl auzise.

– Antonio, dacă ai ceva de zis, fă-o cu voce tare în față.

– Nu, n-am nimic, îi explicam doar doamnei care e străină că aici treișpe consilieri din șaișpe îs de la DC...

– Și ce-i rău în asta? Aici, acum trebuie să hotărâm ce să facem ca să nu-i lăsăm pe Freda și pe Ventura să vină, nu să ne pierdem vremea cu fleacuri.

Gigi, hârâitu', spuse cu vocea răgușită de la țigările de foi și nopțile petrecute pe mare:

– Se zice că Valpreda s-o internat în spital, la Brindisi, numa' să nu vină. O colică renală, cică. Da' l-or văzut la bar sorbind tacticos un Campari.

Paola Muri împlinise 20 de ani în vara aceea. Era tânăra prietenă a părinților mei. Venea de la Milano chiar dacă era pe jumătate giglieză, și avea un răspuns la orice întrebare. Se sculase în picioare și dintr-odată părul creț i se făcuse vâlvoi, așa încât aproape te speria cu privirea aceea de Meduză. Era oripilată și o spunea țipând, pentru că nu știa încă să vorbească potolit și credea atât de tare în anumite lucruri, încât i se părea imposibil ca sentimentul acela să nu fie unul comun.

– Iată rezultatul la care voiau să ajungă. Să se confunde Freda cu Valpreda, un asasin cu un nevinovat! Cel care s-a internat, amicul lui Ventura, cel care trebuie să vină aici cu domiciliu obligatoriu, este Franco Freda, FRE-DA, nu VAL-PRE-DA! Valpreda este anarhistul amestecat pe nedrept în atentat. Și el a făcut trei ani de închisoare preventivă, în ciuda faptului că nu exista nici cea mai mică dovadă pentru vinovăția lui și încă nu a fost în totalitate achitat. Cât despre Freda, există suficiente dovezi împotriva lui, căci el, în persoană, a cumpărat *timer*-ul cu care a detonat bombe. O știi cu toții. Avea chiar și un arsenal de arme la Castelfranco Veneto. Și era deja în închisoare pentru că organizase alte atentate în trenuri. Valpreda nu e Freda! Iar această confuzie e insuportabilă, e o nedreptate în nedreptate!

Gigi hârâitu' își aplecă un pic speriat capul, cu o expresie care nu se potrivea deloc cu fizicul său solid, cu fața lemnoasă și arsă de soare, și se chiar înroși puțin. Încercă în zadar să șoptească că nu era vina lui dacă ăștia se numeau toți la fel. Stânjenea lui îi făcu pe toți să se simtă stânjeniți, pentru că nu erau prea obișnuiți să vadă un bătrân certat de un tânăr.

Angiolino îl cotise pe Gigi chicotind:

– Vezi că te bagi întotdeauna în vorbă fără rost! Data viitoare e mai bine să taci din gură!

Rossa, care îi cunoștea bine pe bătrânii un pic ignoranți și știa cât putea să fie de umilitoare pentru ei o situație ca aceea, îl ajută pe Gigi să abată atenția celorlalți de la el, reluând discuția de la indignarea Paolei și îndreptând-o către stat, către cineva care nu era acolo, la adunarea lor în aer liber.

– Din păcate, au făcut tot ce se poate ca să șteargă orice dovadă. Carabinierii au făcut să explodeze valiza cu singura bombă care rămăsese intactă. Putea să fie dovada hotărâtoare. Dar e clar că statul este implicat direct, dacă așa merge justiția. Au trecut șapte ani de la Piața Fontana, nu unul. Și încă nu s-a făcut nici măcar un singur proces. Au folosit toate mijlocele de deviere ca să-i apere pe cei puternici: obstrucționism, secrete de stat, deturnarea proceselor. Dacă nu e statul în spatele tuturor acestor lucruri...

– Fără doar și poate, confirmă Ettore.

Dar Elena la Rossa nu terminase. Era târziu și trebuia să meargă să-și culce fetele. Deci trebuia să-și spună părerea acum.

– Probabil și Saragat, care a făcut acorduri cu americanii, are o legătură cu toate astea. Vă aduceți aminte când Nixon a venit la Roma, în '69? De ce a venit? Se temea că Italia va intra în sfera de influență a Uniunii Sovietice și s-au înțeles cum să pună la cale o strategie dramatică. O bună perioadă de atentate, căreia să-i urmeze un guvern autoritar, într-o asemenea situație considerat legitim...

Mario luă din nou cuvântul:

– Sigur, păcat că lucrurile astea, așa cum le știi tu, le știu și alții, dar nu pot fi demonstrate. Iar, între timp, după șapte ani, nu există nici un vinovat.

Elena se ridicase, îi spusese ceva la ureche soțului ei și-și făcuse loc printre scaune. Apoi li se adresase lui Mario și lui Ettore, care nu se mișcaseră din colțul lor, ignorându-i pe ceilalți. Accentul ei din afara Toscanei trăda o diferență în plus, o apartenență lipsă, pe care încerca să o recupereze pe plan ideologic.

– Atunci mi se pare că suntem oarecum aproape toți de acord. Nu-i lăsăm pe Freda și pe Ventura să debarce. Ne vedem mâine dimineață, pe la șapte și jumătate, la debarcader, cine nu-i de acord, să spună ce vrea să facă, iar mâine îmi transmiteți. Acum mă scuzați, dar trebuie să plec.

A făcut un gest rapid de salut, ridicându-și mâna subțire, și numeroasele-i brățări din os au alunecat spre cot. Înainte de a veni să ne ia, și-a ațintit ochii negri spre Gullo, care avea optsprezece ani: era sigură că în ziua următoare nu va lipsi. Pentru o clipă s-a făcut tăcere și toți s-au uitat după ea, cum dispărea după colțul verandei, îmbrăcată cu fusta ei cu flori. Adunarea s-a împrăștiat în multe voci nedeslușite.

2.

Caterina, stând pe pat îmbrăcată într-o pijama cu mâneci scurte, care se deosebea de a mea doar prin croială și culoare (după părerea mea mult mai frumoasă), îmi citea dintr-o carte magică povestea de seară. Eu aș fi vrut să mi-o citească pe cea din ziua precedentă, povestea peștelui-minge